

strategia

OCHRONY I ROZWOJU JĘZYKA I KULTURY KASZUBSKIEJ

Projekt aktualizacji dokumentu strategii do 2035 r.

- Chcesz të przeniesc królewionkã przez głãbøkã wòdã?
- Chcesz të wëbawic zapadłi zómki?
- Nie ùlãkniesz sã Trzech Ùkôzków?
- Mdzesz òdmikôł wszëtczé dwiërze, jaż trafisz na swòje?
- Pùdziesz do lédzy i prôcowôł bãdziesz nad wëdwigniãcym zapadłégò zómku?
- Bò czemuż bë nasza zaklãtô mòwa kaszëbskô ni mia wstac jak królewionka
i sadnãc na złotim trónie?

Aleksander Majkowski, *Żëcé i przigòdë Remùsa*

ZRZESZENIE KASZUBSKO-POMORSKIE KASZÈBSKÒ-PÒMÒRSCZÈ ZRZESZENIÈ

„Misją Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego jest działalność na rzecz wzmocnienia regionalno-etnicznej tożsamości Kaszubów, Kociewiaków, Borowiaków i Krajniaków, przy jednoczesnej współpracy i współdziałaniu z różnymi grupami w interesie rozwoju kulturowo-gospodarczego całej społeczności zamieszkującej Pomorze. Jest to zgodne z powszechnie obowiązującą w Unii Europejskiej zasadą »jedności w różnorodności«. (...)»

Realizując nasze cele statutowe, powinniśmy wzmacniać swoją pozycję i oddziaływać na region, uwzględniając zmieniające się warunki społeczno-kulturowe i polityczno-gospodarcze. Tylko w ten sposób mamy szansę stać się silnym partnerem i ważnym podmiotem życia publicznego na Pomorzu, pozytywnie oddziałującym na inne podmioty i obszary w kraju”.

UCHWAŁA XVI Walnego Zjazdu Delegatów Zrzeszenia
Kaszubsko-Pomorskiego z dnia 4 grudnia 2004 r.

WPROWADZENIE

Początek zainteresowania badaczy kaszubszczyzną datuje się na lata dwudzieste XIX w., a wśród inicjatorów badań wymienia się Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza. Za prekursora regionalizmu kaszubskiego (Wiosna Ludów w Europie) uważa się dr. Florianą Ceynowę, lekarza o chłopskich korzeniach wywodzącego się z północnych Kaszub, który zaczął wydawać swoje publikacje po kaszubsku, dając początki kaszubszczyźnie literackiej. Chociaż już od II poł. XIX w. statystyki pruskich spisów powszechnych regularnie odnotowywały jako odrębną kategorię „język kaszubski” (w 1900 r. było ponad 100 tys. deklaracji wskazujących kaszubski jako *Muttersprache*), to nie wprowadzono tego języka do szkolnictwa. Pomimo tego w czasie panowania na Kaszubach Cesarstwa Niemieckiego, w II RP i w PRL Kaszubi starali się realizować swoje aspiracje kulturowe, m.in. rozwijając piśmiennictwo kaszubskie.

Sięgające swoimi początkami Października 1956 r. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie (ZKP) jako organizacja pozarządowa na przestrzeni lat rozbudowało swoje struktury i stało się animatorem kaszubskich projektów o charakterze etnicznym, wydawcą literatury, słowników, czasopism, integrowało nauczycieli, naukowców, studentów zainteresowanych problematyką kaszubską. Dopiero na fali przemian ustrojowych po 1989 r. i w wyniku demokratyzacji życia w Polsce udało się uruchomić proces oficjalnego wprowadzania języka kaszubskiego do szkół i innych przestrzeni życia publicznego. Działania te wspierała od początku swojego istnienia również

sejmowa Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych¹.

W wyniku inicjatyw społecznych i determinacji środowisk związanych z ZKP (głównie nauczycieli i rodziców) lekcje (dodatkowe) języka kaszubskiego zaczęto organizować systemowo w szkołach na początku lat 90. Przedsięwzięcie to ma w skali Europy Środkowej unikatowy charakter. Nauczanie języka, historii i kultury Kaszubów bardzo często aktywizuje środowiska szkolne i integruje lokalne społeczności. Wpływa to na rozwój życia kulturalnego wśród dzieci i młodzieży (nie tylko w szkole), wzmacnia aktywność obywatelską i postawę otwartości.

Trzeba podkreślić, że ww. zajęcia są przedmiotami dodatkowymi (dla chętnych) – nieobowiązkowymi, a uczestnictwo w nich możliwe jest tylko na wniosek rodziców lub opiekunów prawnych uczniów. Z tego względu szkoły, nauczyciele, ZKP i inne kaszubskie organizacje starają się stworzyć takie warunki, aby zajęcia w ramach lekcji kaszubskiego były dobrze oceniane i satysfakcjonujące dla dzieci oraz spełniały oczekiwania ich rodziców².

Niniejszy dokument jest prezentacją strategii ochrony i rozwoju języka i kultury Kaszubów przygotowanej przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie (ZKP). Formułuje priorytety i kierunkowe działania, jakie powinno podjąć ZKP i współpracujący z nim Partnerzy dla zachowania i rozwoju języka kaszubskiego.

¹ Informacja na temat edukacji kaszubskiej przygotowana w związku z posiedzeniem Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych w dniu 22 marca 2021 r. Opracowanie: Łukasz Grzędzicki, wiceprezes ZKP, członek Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, prof. Cezary Obrecht-Prondzyński, prezes Instytutu Kaszubskiego, Danuta Pioch, członek Zarządu Głównego ZKP, przewodnicząca Rady Języka Kaszubskiego, dr Justyna Pomierska, przewodnicząca Rady Programowej kierunku etnofilologia kaszubska, Łukasz Richert, sekretarz ZKP, Lucyna Radziwińska, specjalista ds. edukacji – Biuro ZKP. Dalej: Informacja ZKP.

² Tamże. Zgodnie z obowiązującym prawem oświatowym możliwe jest także organizowanie w szkole nauki w trybie dwujęzyczności lub immersyjnym, w którym to przypadku zajęcia z języka kaszubskiego są obowiązkowe.

ZAŁOŻENIA

Język kaszubski jest fundamentem kaszubskiej tożsamości. U podstaw strategii leży przekonanie, że język i kultura Kaszubów wnoszą swój wkład w rozwój kultury powszechnej oraz że zapobiegają poczuciu wyobcowania czy wykorzenienia w konfrontacji z procesami globalizacji i komercjalizacji.

Na mocy Art. 19, ust. 2 Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2005 r., Nr 17, poz. 141) język kaszubski został uznany za język regionalny, zgodnie z kryteriami Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych³.

Strategia opiera się na przekonaniu o konieczności otwarcia się na nowe trendy w rozwoju.

Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie wyraża nadzieję, że uda się urzeczywistnić zawarte w dokumencie cele przy współpracy z innymi Partnerami społecznymi, jednostkami samorządu terytorialnego wszystkich szczebli (samorząd województwa, samorządy powiatowe i gminne/miejskie), przedstawicielami różnych środowisk kaszubskich, zwłaszcza nauczycieli, młodzieży, młodych rodziców, działaczy społecznych, neomówców (new-speakers), naukowców-kaszubologów i kaszuboznawców, polityków szczebla lokalnego (gminy i powiaty), regionalnego (województwo pomorskie) i centralnego (MSWiA, MKiDN, MEiN) oraz specjalistów europejskich.

ZKP uznaje poszanowanie dla dziedzictwa kulturowego i języka za jedną z fundamentalnych wartości społeczeństwa obywatelskiego. Z tego powodu ZKP dostrzega i traktuje społeczności regionalne Pomorza jako naturalnych partnerów Kaszubów w budowaniu pomorskiej tożsamości.

ZKP zaprasza wszystkich, którym leży na sercu rozwój języka i kultury kaszubskiej, do partnerskiej współpracy w urzeczywistnianiu celów strategii.

³ Rzeczpospolita Polska podpisała Kartę 12 maja 2003 r., ale ratyfikowała ją 12 lutego 2009 r., kiedy ustawa o mniejszościach już obowiązywała. Karta weszła w życie w Polsce 1 czerwca 2009 r.

PRACE NAD STRATEGIĄ

Pracę nad strategią rozpoczęła w kwietniu 2005 r. seria spotkań w ramach komisji tematycznych Rady Naczelnej ZKP: Zespołu ds. kultury, Zespołu ds. oświaty, Zespołu ds. mediów, Zespołu ds. samorządu i gospodarki, Zespołu ds. regulacji prawnych i monitoringu, a także z udziałem środowiska skupionego wokół pisma „Odroda” i serwisu internetowego Nasze Kaszuby.

Rezultaty prac w postaci roboczej wersji strategii były przedmiotem dyskusji z udziałem działaczy Zrzeszenia i zewnętrznych partnerów podczas warsztatów w Żukowie w dniu 15 listopada 2005 r., zostały także poddane ocenie ekspertów oraz zaprezentowane szerokiemu gronu regionalistów na konferencji, która odbyła się 11 lutego 2006 r. Ostateczna wersja dokumentu została przyjęta przez Radę Naczelną ZKP 25 marca 2006 r. na posiedzeniu w Gdańsku.

W 2021 r. pracę nad aktualizacją strategii w perspektywie roku 2035 podjął zespół roboczy powołany uchwałą nr 15/2020 Rady Naczelnej ZKP⁴. Opracowany przez zespół projekt zaktualizowanego dokumentu na przełomie września i października 2021 r. został rozesłany do oddziałów, zespołów oraz członków władz naczelnych ZKP, dziennikarzy i instytucji medialnych, regionalnych ośrodków kultury, wykładowców uczelni wyższych, pomorskich muzeów, kaszubskich organizacji pozarządowych, a także opublikowano go na stronach internetowych ZKP (kaszubi.pl, facebook.com/kaszubi) celem konsultacji. 27 października 2021 r. w siedzibie Kaszubskiego Uniwersytetu Ludowego w Wieżycy zostało zorganizowane spotkanie konsultacyjne z przedstawicielami zespołu roboczego. Po zakończonych konsultacjach zespół dokonał analizy zgłoszonych uwag i zaktualizował dokument. 17 listopada 2021 r. zakończyła się praca zespołu, a projekt strategii został przekazany Zarządowi Głównemu ZKP do dalszych prac. Rada Języka Kaszubskiego

⁴ Uchwała nr 15/2020 Rady Naczelnej Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego z dnia 3 października 2020 r. Zespół w składzie: Mariusz Mówka (przewodniczący), Karolina Keler, Danuta Pioch, Tomasz Fopke, Dariusz Majkowski, Sławomir Bronk, Andrzej Busler.

oraz Instytut Kaszubski były ostatnimi podmiotami, które poproszono o jego zweryfikowanie i zgłoszenie uwag. Ostateczna treść projektu dokumentu została przyjęta przez Zarząd Główny w dniu 7 października 2022 r. i rozesłana członkom Rady Naczelnej ZKP.

24 maja 2023 r. do Biura Zarządu Głównego ZKP sugestie zmian przesłał Zespół ds. Oświaty działający przy Radzie Naczelnej ZKP (zespół omówił projekt dokumentu na spotkaniu 17 maja 2023 r.).

Ostateczna wersja dokumentu strategii obejmującej okres do 2035 r. została przyjęta przez Radę Naczelną ZKP w dniu 21 października 2023 r. na posiedzeniu w Chmielnie.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO 2030 – SZANSA I WYZWANIE

W Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 dostrzega się znaczenie problemu, jakim jest niedostateczne wykorzystanie „(...) charakterystycznych dla regionu wyróżników, takich jak potencjał ideowy dziedzictwa Solidarności, obecność mniejszości narodowych, religijnych oraz grup etnicznych, stanowiących mozaikę Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu”⁵. Warunkiem realizacji Celu strategicznego 2 „Otwarta wspólnota regionalna” ma być: „(...) wykorzystanie dziedzictwa (ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego – materialnego i niematerialnego) i tradycji Pomorza (...)”⁶, a rozwój edukacji regionalnej i etnicznej stanowi jedną z przesłanek realizacji strategicznego Celu 2⁷.

⁵ Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030, Załącznik do uchwały nr 376/XXXI/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2021 r., s. 91. Dalej: Strategia WP2030.

https://strategia2030.pomorskie.eu/wp-content/uploads/2021/06/Zalacznik-do-uchwaly_SWP_376_XXXI_21_SRWP2030_120421.pdf

⁶ Tamże, s. 88.

⁷ Tamże, s. 91.

Na poziomie operacyjnym Strategii Województwa Pomorskiego zapisano, że ważnym elementem urzeczywistniania celu operacyjnego 2.1. „Fundamenty edukacji” będzie „(...) zachowanie i rozwój języka regionalnego – istotnego wyróżnika województwa”⁸. Ponadto Samorząd Województwa zobowiązał się do „koordynowania programów” dotyczących „kultury i tożsamości regionalnej”, a także do stymulowania „inicjatyw na rzecz wzmacniania różnorodności kulturowej oraz rozwijania kompetencji kulturowych”⁹.

OBECNA SYTUACJA JĘZYKA KASZUBSKIEGO

Spis Powszechny z 2002 r. wykazał, że w Polsce 52 tys. osób deklaruje posługiwanie się językiem kaszubskim, a 5 062 – narodowość kaszubską¹⁰. Wyniki spisu, a zwłaszcza konstrukcja kwestionariusza i sposób jego przeprowadzenia, były kwestionowane przez ZKP i inne organizacje skupiające mniejszości narodowe.

W 2011 r. w wyniku przeprowadzonego Spisu Powszechnego¹¹ uzyskano następujące deklaracje:

- identyfikacja kaszubska podana jako pierwsza – 17 746; w tym jako jedyna – 16 377 osób;
- identyfikacja kaszubska podana jako druga – 214 801 osób;
- razem daje to sumę 232 547 osób (w tym występująca z polską narodowością – 215 784 osób); z liczby 232 547 identyfikacji narodowo-etnicznych kaszubskich 82 407 osób zamieszkiwało w miastach, a 150 140 osób na wsi;

⁸ Tamże, s. 90.

⁹ Tamże, s. 98.

¹⁰ Dane GUS. Mała liczba deklaracji była wynikiem błędnej konstrukcji arkusza spisowego, w którym można było zadeklarować tylko jedną przynależność narodowościową.

¹¹ Dane GUS.

- 108 tys. osób zadeklarowało, że w kontaktach domowych używa języka kaszubskiego, a dla 3,8 tys. jest to jedyny język; jako język ojczysty kaszubszczyznę zadeklarowało 13,8 tys. osób.

Rok 2021 i przeprowadzany w nim Narodowy Spis Powszechny stanowił dla społeczności kaszubskiej kolejny sprawdzian w zakresie identyfikacji tożsamościowej i używania języka kaszubskiego. Według wyników podanych 29 września 2023 r. identyfikację kaszubską podało 179 685 osób (w tym jako pierwszą identyfikację 15 177, w tym jako jedyną 11 961; jako drugą 164 508, a razem z identyfikacją polską 166 839 osób), zaś posługiwanie się językiem kaszubskim w kontaktach domowych zadeklarowało 89 198 osób¹².

EDUKACJA KASZUBSKA

Od ponad 30 lat trwa na Kaszubach ożywiony proces starań o zachowanie i rozwój języka kaszubskiego poprzez uczenie go w szkołach. Jest to język ciągle żywy, ale w sytuacji przerwania tradycyjnego przekazu rodzinnego dalsze losy kaszubszczyzny i przekazywanie jej następnym pokoleniom zostały złożone na barki pracujących w szkołach nauczycieli¹³.

1991 rok – 80 uczniów. Początek edukacji kaszubskiej: Szkoła Podstawowa w Głodnicy – 20 uczniów, KLO w Brusach – 60 uczniów¹⁴.

¹² Przynależność narodowo-etniczna, język używany w domu, przynależność do wyznania religijnego – wyniki ostateczne Narodowego Spisu Powszechnego 2021, Główny Urząd Statystyczny, 29.09.2023, <https://stat.gov.pl/spisy-powszechnie/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/tablice-z-ostatecznymi-danymi-w-zakresie-przynaloznosci-narodowo-etnicznej-jezyka-uzywanego-w-domu-oraz-przynaloznosci-do-wyznania-religijnego,10,1.html>

¹³ R. Mistarz, *Nauczanie języka kaszubskiego – znaczenie, problemy, doświadczenia*, [w:] *Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, red. S. Bednarek, Wrocław 1999. C. Òbracht-Prondzyńszci, J. Pòmierskò, Ł. Grzãdzëcczi, *Kaszëbi w III RP. Pòlitika – prawò – edukacjò – juwernota*, tł. D. Majkòwsczi, Kaszëbskò-Pòmòrsczé Zrzeszenie, Instytut Kaszubski, Gduńsk 2019.

¹⁴ <https://glodnica.strzecz.pl/wazniejsze-publikacje-dotyczace-szkoly-w-latach-1991-1999/>

W roku szkolnym 2005/2006¹⁵ – 8 014 uczniów, w tym: języka kaszubskiego uczyło się 3948 uczniów (1,2% ogółu uczniów w regionie) w 165 szkołach (podstawowych, gimnazjach, liceach i technikach), 670 uczniów uczęszczało na lekcje „języka i kultury kaszubskiej”, a 3396 uczniów brało udział w zajęciach „edukacji regionalnej z elementami języka kaszubskiego”, realizowanych w formie zajęć pozalekcyjnych.

2012/13 – 15 242 uczniów: w 393 szkołach podstawowych 12 516, w gimnazjach – 2357, w szkołach ponadgimnazjalnych – 369.

2013/14 – 16 656 uczniów: w szkołach podstawowych 13 361, w gimnazjach 2688, w szkołach ponadgimnazjalnych 607.

2015/16 – 19 101 uczniów: w szkołach podstawowych 15 511, w gimnazjach – 2653, w szkołach ponadgimnazjalnych – 937.

Lata 2019–2023

Liczba uczących się języka kaszubskiego w ramach systemu oświaty wg Systemu Informacji Oświatowej (stan bazy 05.01.2024 r.)

Typ podmiotu	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024
Przedszkole	556	324	349	414	407
Szkoła podstawowa	18 866	18 791	19 582	20 811	21 653
Liceum ogólnokształcące	499	462	529	597	608
Technikum	457	445	414	449	416
Szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	5	4	7	0	0
Branżowa szkoła I stopnia	218	263	262	275	250
RAZEM	20 601	20 289	21 143	22 546	23 334

¹⁵ Dane o kolejnych rocznikach pobierających naukę języka kaszubskiego z systemu SIO – wg statystyk Pomorskiego Kuratorium Oświaty, Informacja Ministra Edukacji i Nauki na temat nauczania języka kaszubskiego w systemie oświaty publicznej z marca 2021 r.

KSZTAŁCENIE NAUCZYCIELI

Kwalifikacje do nauczania języka kaszubskiego nauczyciele mogą uzyskiwać poprzez różne rodzaje doskonalenia i kształcenia¹⁶.

1) Zespół Orzekający działający przy ZG ZKP nadający na podstawie egzaminu eksternistycznego ze znajomości języka kaszubskiego uprawnienia do nauczania tego języka, nadane na mocy przysługujących tej organizacji praw. Zaświadczenia wydawane przez zespół mają charakter czasowy: na 1 rok, 3 lata i 5 lat, zależnie od liczby punktów zdobytych podczas egzaminu¹⁷.

W latach 2003–2020 ponad 900 osób przystąpiło do egzaminu, zdobywając formalne kwalifikacje w zakresie nauczania języka kaszubskiego (należy jednak pamiętać, że wśród nich są takie, które przystępowały do egzaminu kilkakrotnie, ponieważ uprawnienia były przyznawane na okres 1 roku, 3 lub 5 lat, zatem suma ta nie jest równoznaczna z liczbą osób z uprawnieniami, poza tym niektóre z tych osób kończyły potem studia podyplomowe).

2) Uniwersytet Gdański

A. Studium Podyplomowe Kwalifikacyjnego Pedagogiczno-Metodycznego Nauczania Języka Kaszubskiego¹⁸ (kierownik prof. Jerzy Treder)

I edycja: 41 osób wybranych spośród 118 zgłoszeń (2000–2001)

II edycja: 51 osób (2002–2004)

Łącznie 92 osoby.

B. Studia podyplomowe dla nauczycieli (kierownik dr Róża Wosiak-Śliwa)

I edycja: 60 osób (2007–2008)

¹⁶ Informacja ZKP.

¹⁷ Par. IV pkt. 7. regulaminu Zespołu Orzekającego o znajomości języka kaszubskiego na potrzeby nauczania lub prowadzenia zajęć w szkołach i przedszkolach.

¹⁸ Dane UG.

C. Studia podyplomowe Nauczanie języka kaszubskiego (kierownik dr Justyna Pomierska)

I edycja: 29 osób (2012–2013)

II edycja: 9 osób (2013–2014)

III edycja: 15 osób (2014–2016)

IV edycja: 36 osób (2016–2017)

V edycja: 18 osób (2017–2018)

VI edycja: 15 osób (2018–2020)

VII edycja: 19 osób (2020–2021)

VIII edycja: 21 osób (2021–2023)

IX edycja: 15 osób (2023–2025)

Łącznie 177 osoby.

D. Filologia polska specjalność nauczycielska polonistyczna z wiedzą o kulturze i języku kaszubskim¹⁹

Rozpoczęto w 2009 r., studia miały przygotować nauczycieli do nauczania dwu przedmiotów; po zaniechaniu wymogu dwuprzedmiotowego kształcenia ten moduł zanikł; ostatni rocznik przyjęto w roku akademickim 2012/2013.

Łącznie tę formę studiów ukończyło 35 osób.

E. Etnofilologia kaszubska studia stacjonarne I st. profil praktyczny

W roku 2013/14 studia nie zostały uruchomione z powodu zbyt małej liczby zarejestrowanych (limit 25).

¹⁹ Dane UG.

Kierunek uruchomiony został po raz pierwszy w roku akademickim 2014/15²⁰.

Od roku akademickiego 2019/20 istnieje możliwość wyboru jednej z dwóch specjalności:

nauczyciel języka kaszubskiego i języka polskiego,

studia nienauczycielskie – „język kaszubski w praktyce kulturowej”.

Do końca 2023 roku kierunek Etnofilologia kaszubska ukończyło 24 absolwentów (2016 – 5, 2017 – 8, 2019 – 4, 2022 – 4, 2023 – 3). Na drugim semestrze roku akademickiego 2023/24 studiuje 14 studentów.

3) Akademia Pomorska w Słupsku

Edycje studiów podyplomowych²¹.

I edycja: 44 osoby (2009–2011)

II edycja: 60 osób (2010–2011) w ramach dofinansowania unijnego (umowa partnerska AP i ZKP)

III edycja: 27 (2011–2013)

IV edycja: 33 (2013–2014)

V edycja: 26 (2015–2016)

VI edycja: 21 (2017–2018)

VII edycja: 16 (2018–2019)

Łącznie: 227 osób.

²⁰ Etnofilologia kaszubska – koncepcja programu studiów I stopnia na Uniwersytecie Gdańskim, w: *Język, literatura, kultura i edukacja kaszubska*, pod red. D. Stanulewicz, E. Komorowskiej, B. Afeltowicz, Uniwersytet Szczeciński, Szczecińskie Towarzystwo Naukowe, Rada Języka Kaszubskiego, Szczecin 2016, s. 23–32.

²¹ Dane AP; obecnie ta uczelnia nosi nazwę Uniwersytet Pomorski w Słupsku.

DORADZTWO PRZEDMIOTOWE DLA NAUCZYCIELI

Kluczowe przedsięwzięcia i publikacje w zakresie doradztwa przedmiotowego od 2012 r.:

- **Forum dyskusyjne pt. Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy** (monografia pod takim tytułem ukazała się w 2012 r., pod redakcją Adeli Kuik-Kalinowskiej i Daniela Kalinowskiego) zorganizowane 27 kwietnia 2012 r. w Słupsku przez ZG ZKP, Akademię Pomorską i Pomorskie Kuratorium Oświaty.
- **Nowe spojrzenie na lekcje kaszubskiego. Aktywizujące metody nauczania.** Konferencja zorganizowana w 2013 r. przez ZKP we współpracy z Uniwersytetem Gdańskim.
- **Cudowny świat kaszubskiego przedszkolaka** – projekt Renaty Mistrz promujący edukację dwujęzyczną najmłodszych (2014), cztery seminaria dla nauczycieli przedszkoli w Kartuzach, Chojnicach, Bytowie, Wejherowie.
- R. Mistrz, *Dokonania i wyzwania edukacji kaszubskiej*, „Edukacja Pomorska” (Biuletyn Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku) 2014, nr 64/65, s. 4; *Edukacja kaszubska*, red. Renata Mistrz, CENne praktyki Tom VIII, Gdańsk 2018.
- **Kształcenie i doskonalenie nauczycieli języków obcych oraz języka kaszubskiego.** Ogólnopolska konferencja (2014) zorganizowana przez Uniwersytet Gdański i Polskie Towarzystwo Neofilologiczne we współpracy z ZKP.
- **Język kaszubski w XXI w. nowoczesny, przyjazny, perspektywiczny.** Konferencja zorganizowana w 2014 r. przez ZKP we współpracy z Akademią Pomorską.
- **Innowacyjność w nauczaniu języka kaszubskiego.** Dwie konferencje zorganizowane w 2015 r. przez ZKP we współpracy z Akademią Pomorską (wiosna) oraz Uniwersytetem Gdańskim (jesień).

- **Teatr w szkole. Rozwija, uczy, bawi** (SP Redzikowo 2016, Akademia Pomorska) i **Krajobraz kulturowy Kaszub w grach** (UG, 2016).
- **Dzieci i młodzież na pograniczu kultur. Inspiracje kaszubskie (2016–2018)**. Cykl spotkań przygotowanych przez Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku wspólnie z Zakładem Pedagogiki Ogólnej Instytutu Pedagogiki UG. Spotkania z nauczycielami towarzyszyły projektowi badawczemu, którego efektem są dwie publikacje: *Teoretyczne konteksty edukacji kaszubskiej z programem nauczania* (2017), autorstwa Adeli Kożyczkowskiej, Hanny Makurat, Renaty Mistarz i Tomasza Rembalskiego; *Literatura kaszubska. Kaszubi w dziejach Pomorza. Konteksty edukacyjne* (2018), autorstwa A. Kożyczkowskiej i T. Rembalskiego.
- **Teatr dla szkoły kaszubskiej. Reżyser, nauczyciel i uczeń na drodze twórczej** (AP, 2017).
- **Język kaszubski w reformowanej szkole – wdrożenia i innowacje** (UG, 2017).
- **Mòdrò lëtra** (AP, 2018).
- **Muzea w dydaktyce języka kaszubskiego** (UG, 2018).
- **Film o Kaszubach. Narzędzie pracy i zabawa w szkole** (AP, 2019).
- **Ùczbòwniczi do kaszëbsczégò. Warsztat pracy kaszubisty** (UG, 2019).
- **Obraz, ilustracja, komiks. Znaki wizualne w pracy szkolnej** (AP, 2020 online).
- **Ùczimë pò kaszëbskù w szkòle ònline. Szkólny i ùczeń w internetowi sécë** (UG, 2020 online).
- **Klasyka nieklasycznie** (AP, 2021 online).
- **Gòdóm i piszã pò kaszëbskù. Od szkoły podstawowej do matury** (UG, 2021).

- **Wanoga z kaszëbizną** (AP, 2022).
- **Ùczba z òbrôzka. Książka obrazkowa w edukacji językowej i kulturowej** (UG, 2022).
- **Białczy w kaszëbiznie** (AP, 2023).
- **W zdrzadle słowiańskich jãzëków. Interkomprehensja w uczeniu się i nauczaniu języka kaszubskiego** (UG, 2023).

O ile formy już funkcjonującego kształcenia i doskonalenia nauczycieli w pewnym stopniu zaspokajają potrzeby środowiska, o tyle w roku 2020 reakcji wymagała sprawa doradztwa przedmiotowego dla pracujących nauczycieli. W tym czasie zawieszono bowiem jedynie na całe województwo pomorskie etat nauczyciela-konsultanta do spraw edukacji regionalnej (utworzony w 1995 r.) w Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku, a wcześniej zostało zlikwidowane, w 2019 r., doradztwo metodyczne w Centrum Inicjatyw Edukacyjnych w Kartuzach – jednostce organizacyjnej powiatu. Po licznych zabiegach środowiska ZKP od 2021 r. w Gdyńskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli zatrudniono dwie doradczynie pracujące każda w wymiarze ½ etatu. Z kolei w styczniu 2022 r. w Pomorskim Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku zatrudniono starszego specjalistę ds. języka kaszubskiego²².

PODRĘCZNIKI I KSIĄŻKI POMOCNICZE DO NAUCZANIA JĘZYKA KASZUBSKIEGO²³

Nauczanie języka kaszubskiego odbywa się przede wszystkim na podstawie podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie jest jedynym wydawcą-koordynatorem działań związanych z pracami wydawniczymi i dystrybucyjnymi podręczników.

²² Informacja ZKP.

²³ Informacja ZKP.

Do szkoły podstawowej (I etap edukacyjny)

Teresa Czerwińska, Aleksandra Pająk, Lucyna Sorn, *Z kaszëbsczim w szkòle cz. I* (kl. I–III SP) – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Danuta Pioch, *Z kaszëbsczim w swiat* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Danuta Pioch, *Kaszëbë. Zemìa. Lëdze* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Marzena Dembek, *Mój słowôrz* – książka pomocnicza

Płyta CD *Z kaszëbsczim w swiat. Spiëwómë pò kaszëbskú* – pomoc dydaktyczna

Do szkoły podstawowej (II etap edukacyjny)

Teresa Czerwińska, Aleksandra Pająk, Lucyna Sorn, *Z kaszëbsczim w szkòle cz. II* (kl. IV–VI SP) – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Jaromira Labudda, *Zdrój słowa* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Aleksandra Pająk, Lucyna Sorn, *Z kaszëbsczim w szkòle cz. III* – książka pomocnicza

Emilia Maszke, *Kaszëbsczi òdkriwca kl. IV* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2017 r.

Emilia Maszke, *Kaszëbsczi òdkriwca kl. V* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2017 r.

Emilia Maszke, *Kaszëbsczi òdkriwca kl. VI* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2017 r.

Emilia Maszke, *Kaszëbsczi òdkriwca kl. VII* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2017 r.

Danuta Pioch, *Pòmianë z ùszłotë* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2017 r.

Ludmiła Gołąbek, *Kaszëbsczi Słowôrz Ilustrowóny. Wanoga z dëchama* – książka pomocnicza

Do szkoły gimnazjalnej

Danuta Pioch, *Ôjczëstô mòwa* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Elżbieta Pryczkowska, Jadwiga Hewelt, *W jantarowi krôjnie cz. I* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Do szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej²⁴

Felicja Baska-Borzyszkowska, Wojciech Mysz, *Jô w Kaszëbsczi, Kaszëbskô w swiece cz. I* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Felicja Baska-Borzyszkowska, Wojciech Mysz, *Jô w Kaszëbsczi, Kaszëbskô w swiece cz. II* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Felicja Baska-Borzyszkowska, Wojciech Mysz, *Jô w Kaszëbsczi, Kaszëbskô w swiece cz. III* – podręcznik zgodny z podstawą programową z 2012 r.

Książki pomocnicze (wszystkie etapy edukacyjne)

Jan Mordawski, *Geografia Kaszub*

Jan Mordawski, *Atlas dziejów Pomorza i jego mieszkańców – Kaszubów*

Łukasz Richert, Adrian Watkowski, *Atlas historyczny Pomorza Nadwiślańskiego 1914–2020*

Danuta Pioch, *Kaszëbsczi dlô wszëtczich*

Joana Ginter, Dark Majkòwsczi, *Òrtograficzno-gramaticzny słowôrz kaszëbszczégò jãzëka ze wskôzama pisënkù*

²⁴ Ze wskazanych podręczników korzystają także często uczniowie klas VII–VIII szkoły podstawowej.

Książki wykorzystywane podczas zajęć wydane w latach 90. XX wieku

Tadeusz Lipski, *Remusowi króm. Wypisy z literatury kaszubskiej*

Róża Wosiak-Śliwa, Marek Cybulski, *Kaszubski język literacki. Podręcznik dla lektoratów*

Książka pomocnicza do przedmiotu historia i kultura Kaszubów

Michał Kargul, Krzysztof Korda, *Kaszuby przez wieki. Poradnik metodyczny dla nauczycieli*

Niestety, liczne reformy systemu oświaty i zmieniająca się co kilka lat podstawa programowa do przedmiotu język regionalny – kaszubski utrudniają prace nad nowymi wydawnictwami do nauczania języka kaszubskiego. Podręczniki, które udało się wydać, po kilku latach tracą ważność – bo obowiązuje nowa podstawa programowa. W związku z rozwijającą się nauką języka kaszubskiego w szkołach na Pomorzu wzrasta również zapotrzebowanie na przedmiotowe podręczniki czy książki pomocnicze. Problemem dla społeczności kaszubskiej był i nadal jest niedostatek podręczników, książek pomocniczych czy pomocy dydaktycznych do nauczania języka kaszubskiego²⁵.

Nauczanie języka oraz nauczanie w języku kaszubskim jest niezwykle ważne dla Kaszubów ze względu na fakt przerwania transmisji międzypokoleniowej. Placówki oświatowe są głównym, a często jedynym miejscem, w którym jednostka może się nauczyć języka kaszubskiego – osiowego wyznacznika tożsamości kaszubskiej²⁶. To właśnie język stanowi najważniejszy element kultury kaszubskiej, dlatego jego znajomość jest niezwykle istotna, aby kultura ta trwała i się rozwijała.

²⁵ Informacja ZKP.

²⁶ Informacja ZKP.

CEL GŁÓWNY, PRIORYTETY I CELE SZCZEGÓŁOWE STRATEGII

Celem głównym strategii języka kaszubskiego jest

UCZYNIĆ JĘZYK KASZUBSKI ZDOLNYM DO TRWANIA I ROZWOJU.

PRIORYTETY I DZIAŁANIA STRATEGII

Dla realizacji celu głównego strategii niezbędne jest skoncentrowanie podejmowanych działań w ramach czterech priorytetów:

Priorytet 1. Rozwijać wysokiej jakości edukację kaszubską, a w szczególności naukę języka kaszubskiego.

Priorytet 2. Promować i wspierać używanie języka kaszubskiego w różnych kontekstach życia społecznego.

Priorytet 3. Chronić dziedzictwo języka i kultury kaszubskiej.

Priorytet 4. Wzmocnić pozycję języka kaszubskiego w regionie, kraju i na arenie międzynarodowej.

Po pierwsze: wzrost liczby osób posługujących się językiem kaszubskim w mowie i piśmie jest podstawowym warunkiem jego zachowania oraz przekazania go następnym pokoleniom.

Po drugie: żeby język kaszubski mógł być żywym środkiem skutecznego porozumiewania się, a tym samym stać się naturalną częścią wszystkich dziedzin życia społecznego, ludzie muszą być przekonani o potrzebie regularnego używania języka kaszubskiego w domu, pracy i życiu publicznym.

Po trzecie: nie będzie możliwy rozwój języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej bez zachowanej pamięci o przeszłości.

Po czwarte: działania na rzecz ochrony i rozwoju języka kaszubskiego muszą uwzględniać kontekst regionalny, ogólnopolski oraz europejski.

W kolejnych rozdziałach strategii cztery priorytety będą rozbite na szczegółowe cele oraz zadania, które winny być realizowane. Sformułowano 12 celów szczegółowych. Dla każdego z nich zidentyfikowano obszary działań kierunkowych.

REALIZACJA STRATEGII

Wdrażanie strategii wymaga jej operacjonalizacji (tj. wyboru kierunków działań i identyfikacji konkretnych przedsięwzięć), w formie planów działania (rocznych lub wieloletnich) przyjmowanych przez statutowe organy ZKP. Konieczne jest przejęcie przez Zarząd Główny ZKP odpowiedzialności za koordynację, monitorowanie i ewaluację realizacji Strategii i planów działania.

Wiele z działań Strategii ma konsekwencje finansowe, wymaga dodatkowego wsparcia finansowego lub bardziej efektywnego wykorzystania źródeł istniejących. W dokumencie Strategii nie dokonano szacunku potencjalnych kosztów, ani nie zaproponowano szczegółowych planów finansowych. Znalezienie źródeł finansowania planów działania będzie stanowiło dla ZKP wyzwanie samo w sobie.

PRIORYTETY, CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

PRIORYTET 1: ROZWIJAĆ WYSOKIEJ JAKOŚCI EDUKACJĘ KASZUBSKĄ, A W SZCZEGÓLNOŚCI NAUKĘ JĘZYKA KASZUBSKIEGO

Niezbędne jest skoncentrowanie się na tych grupach, w których działania mogą przynieść najlepsze efekty. Z tego punktu widzenia

kluczowe jest skupienie wysiłków na nauczaniu języka kaszubskiego i w języku kaszubskim dzieci i młodzieży, a także wsparcie dla organizacji tego nauczania we wszystkich trzech formach określonych w aktach prawnych.

Towarzyszyć temu powinny działania edukacyjne skierowane do rodziców, nauczycieli i osób dorosłych oraz dążenie do trwałego wprowadzenia nauczania języka kaszubskiego i w języku kaszubskim do systemu edukacji formalnej i nieformalnej w regionie.

Działania ZKP powinny oddziaływać na politykę edukacyjną tak, by uwzględniała zróżnicowanie sytuacji dzieci i młodzieży w odniesieniu do używania języka kaszubskiego. W tym celu będziemy dążyć do zapewnienia odpowiednich regulacji prawnych umożliwiających realizację celów strategii.

CEL 1.1. ZAPEWNIĆ TRWAŁE MIEJSCE DLA NAUCZANIA JĘZYKA KASZUBSKIEGO I W JĘZYKU KASZUBSKIM NA WSZYSTKICH POZIOMACH SYSTEMU EDUKACJI.

Kierunki działań:

1.1.1. Wspieranie kształcenia nauczycieli na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych (I, II stopnia i podyplomowych) i aktywny udział w rozwijaniu tego kształcenia.

1.1.2. Prowadzenie i aktualizowanie rejestru wydawanych podręczników, książek pomocniczych i materiałów dydaktycznych dopuszczonych do nauczania języka kaszubskiego.

1.1.3. Inspirowanie i wspieranie autorów nowych podręczników, książek pomocniczych i materiałów dydaktycznych do nauczania języka kaszubskiego w zakresie glottodydaktyki oraz poprawności językowej oraz inspirowanie i wspieranie autorów podręczników i książek pomocniczych pisanych w języku kaszubskim do nauczania innych przedmiotów.

1.1.4. Kontynuowanie pracy „Zespołu Orzekającego o znajomości języka kaszubskiego na potrzeby nauczania lub prowadzenia zajęć

w szkołach i przedszkolach” oraz rozpowszechnienie wiedzy o możliwości otrzymania certyfikatu o znajomości języka kaszubskiego „na potrzeby osób zatrudnionych w jednostkach administracji publicznej i innych podmiotach oraz dla pozostałych zainteresowanych”.

1.1.6. Współpraca w tworzeniu innych form doskonalenia zawodowego nauczycieli i pracowników instytucji kultury (kursy językowe lub metodyczne, praktyki studenckie, konferencje metodyczne).

1.1.7. Działania na rzecz wprowadzenia do planu studiów kierunków nauczycielskich i pedagogicznych szkół wyższych większej ilości treści związanych z dziedzictwem języka i kultury Kaszub.

1.1.8. Doprowadzenie do powstania sieci podmiotów zainteresowanych stworzeniem spójnego systemu monitorowania i ewaluacji potrzeb uczniów i nauczycieli w zakresie nauczania języka kaszubskiego w szkołach.

1.1.9. Rozszerzanie oferty nauki języka kaszubskiego dla dorosłych w ramach różnych form edukacji.

1.1.10. Wspieranie zainteresowanych JST²⁷ w kształceniu kadry urzędniczej w zakresie prowadzenia korespondencji w języku kaszubskim.

1.1.12. Ufundowanie nagrody dla organizacji i instytucji szczególnie wspierających nauczanie języka kaszubskiego.

1.1.13. Podnoszenie znaczenia kaszubskiej matury i nagradzanie kaszubskich maturzystów.

CEL 1.2. WSPIERAĆ I ROZWIJAĆ DZIAŁANIA RADY JĘZYKA KASZUBSKIEGO.

Kierunki działań:

1.2.1. Wspieranie Rady Języka Kaszubskiego w działaniach standardyzacyjnych.

²⁷ JST – Jednostka Samorządu Terytorialnego (gmina, powiat, województwo samorządowe).

1.2.2. Rozwijanie usług Poradni Języka Kaszubskiego.

1.2.3. Realizowanie działań w zakresie dbałości o jakość języka kaszubskiego w procesie wydawniczym oraz produkcjach wideo i dźwiękowych.

1.2.4. Promowanie i wspieranie wysokiej jakości przekazu językowego w kaszubskim teatrze, kabarecie, filmie, grupach muzycznych i innych grupach artystycznych.

CEL 1.3. WSPIERAĆ I CHRONIĆ NAUCZANIE JĘZYKA KASZUBSKIEGO I W JĘZYKU KASZUBSKIM.

W przypadku nauczania języka kaszubskiego mamy do czynienia z jednym z najbardziej dynamicznych i spektakularnych zjawisk w edukacji w Polsce, a już na pewno w edukacji etnicznej/mniejszościowej. Nigdy wcześniej w społeczności kaszubskiej nie mieliśmy do czynienia z takim procesem, w którym:

- po raz pierwszy następuje masowa alfabetyzacja, czyli poznawanie języka w formie pisanej (czynnej i biernej), co ma skutki zarówno dla procesu standaryzacji języka, jak i np. poszerzania grona potencjalnych odbiorców i twórców kultury,
- po raz pierwszy pojawiła się możliwość poznawania kultury kaszubskiej w całej jej złożoności (folklorystyczna, artystyczna, popularna; ogólna i lokalna etc.) i w dodatku dzieje się to w ramach edukacji szkolnej, a więc z „wykorzystaniem” autorytetu edukacji publicznej²⁸.

Warto jednak wskazać w tym kontekście na brak całościowej, popartej badaniami oceny/diagnozy stanu edukacji kaszubskiej²⁹.

²⁸ Informacja ZKP.

²⁹ Krytyczną ocenę i pesymistyczną ocenę trwania i rozwoju języka i kultury kaszubskiej przedstawia A. Kożyczkowska. Autorka uważa, że realizowana w obecnym kształcie edukacja kaszubska „(...) nie realizuje kulturowych potrzeb i oczekiwań sporej części młodych Kaszubów (...)”, a konsekwencji stwierdza, że „(...) obecny projekt edukacji kaszubskiej nie uchroni języka

Kierunki działań:

1.3.1. Podejmowanie działań na rzecz przeprowadzenia interdyscyplinarnych badań w zakresie ewaluacji stanu edukacji kaszubskiej.

1.3.2. Tworzenie i rozwijanie sieci wymiany informacji pomiędzy szkołami i oddziałami ZKP dotyczących organizacji imprez cyklicznych związanych z nauczaniem języka kaszubskiego w szkołach.

1.3.3. Rozwijanie współpracy placówek oświatowych z kaszubskimi organizacjami pozarządowymi (w tym oddziałami ZKP) celem organizacji wydarzeń wspierających naukę języka kaszubskiego.

1.3.4. Inicjowanie i wspieranie organizacji nauczania języka kaszubskiego, zarówno jako dodatkowej nauki języka, jak i poprzez prowadzenie zajęć edukacyjnych w dwóch językach (polskim i kaszubskim), a także przez prowadzenie zajęć edukacyjnych wyłącznie w języku kaszubskim. Dążenie do wprowadzenia języka kaszubskiego jako przedmiotu obowiązkowego.

1.3.5. Okresowe monitorowanie stopnia wykorzystania środków subwencji oświatowej na nauczanie języka kaszubskiego w szkołach.

1.3.6. Opracowanie w porozumieniu z władzami Uniwersytetu Gdańskiego takiego systemu naboru na studia etnofilologia kaszubska, by umożliwić studiowanie każdemu chętnemu, jak również doprowadzenie do tego, by kierunek był uruchamiany corocznie niezależnie od liczby kandydatów.

1.3.7. Podejmowanie działań na rzecz rozwijania doradztwa metodycznego, wspierającego nauczycieli języka kaszubskiego na wszystkich etapach edukacji.

1.3.8. Poszerzanie zakresu współpracy ZKP z doradcami, konsultantami i specjalistami ds. języka kaszubskiego.

1.3.9. Wspieranie działań na rzecz opracowania metodyki nauczania języka kaszubskiego.

kaszubskiego przed śmiercią, ani tym bardziej nie zapewni jego rozwoju". Zob. A. Kożyczkowska, *Edukacja kaszubska: 30 lat minęło i co dalej?*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika” 2019, tom 38, nr 2, s. 83–136.

1.3.10. Wspieranie działań na rzecz opracowania książek pomocniczych i podręczników do przedmiotu „historia i kultura Kaszubów”.

1.3.11. Dążenie do podniesienia prestiżu zawodu nauczyciela języka kaszubskiego (kaszubisty) poprzez różnorodne formy nagradzania i promowania.

1.3.12. Promowanie różnego typu konkursów mających wpływ na rozwój języka (czytanie, pisanie, mówienie).

1.3.13. Wspieranie działań mających na celu udokumentowanie warsztatu pracy nauczycieli kaszubistów.

CEL 1.4. WSPIERAĆ I PROMOWAĆ UŻYWANIE JĘZYKA KASZUBSKIEGO PRZEZ OSOBY MŁODE I MŁODYCH RODZICÓW.

Trwa proces powtórnego „odkrywania” języka kaszubskiego, np. w niektórych rodzinach, kiedy rodzice już nim nie mówią, a dzieci się go uczą. Musimy przekonywać rodziców o wartości języka kaszubskiego oraz o korzyściach, jakie płyną z jego nauki. Musimy skoncentrować działania na młodzieży, aby „przyszli rodzice” byli przekonani o potrzebie uczenia swoich dzieci języka kaszubskiego.

Kierunki działań:

1.4.1. Wspieranie gmin we wprowadzaniu nauczania języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej na poziomie edukacji przedszkolnej.

1.4.2. Wprowadzanie języka kaszubskiego na zasadzie immersji (zanurzenia w języku), szczególnie na etapie przedszkolnym i wczesnoszkolnym etapie szkoły podstawowej.

1.4.3. Promowanie firm, dla których wartością i/lub elementem przewagi konkurencyjnej jest tworzenie oferty miejsc pracy związanych z posługiwaniem się językiem kaszubskim.

1.4.4. Wspieranie przedsiębiorstw, których celem jest zwiększenie liczby młodych ludzi używających języka kaszubskiego w przestrzeni publicznej.

PRIORYTET 2. PROMOWAĆ I WSPIERAĆ UŻYWANIE JĘZYKA KASZUBSKIEGO

Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym daje prawo do swobodnego posługiwania się językiem kaszubskim w życiu prywatnym i publicznym, rozpowszechniania i wymiany informacji w tym języku, zamieszczania w języku kaszubskim informacji o charakterze prywatnym oraz do nauki języka kaszubskiego lub w języku kaszubskim.

Do języka kaszubskiego stosuje się przepisy ustawy odnośnie do wprowadzenia go jako języka pomocniczego do gmin; stosowania dodatkowych nazw miejscowości, obiektów fizjograficznych i ulic; prawa obywateli do używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami języka kaszubskiego.

Używanie języka kaszubskiego powinno być promowane poprzez krzewienie pozytywnego obrazu języka wśród samych Kaszubów, ale także w całej społeczności regionu.

CEL 2.1. PROMOWAĆ I WSPIERAĆ OBECNOŚĆ JĘZYKA KASZUBSKIEGO W ŻYCIU PUBLICZNYM.

Kierunki działań:

2.1.1. Dążenie do wprowadzenia znajomości języka kaszubskiego i kultury Kaszubów u osób pracujących w sektorze społecznym.

2.1.2. Wspieranie działań gmin i liderów lokalnych społeczności na rzecz wprowadzania dwujęzycznych tablic i języka kaszubskiego jako pomocniczego w JST.

2.1.3. Promowanie wiedzy o regulacjach ustawowych w zakresie możliwości wprowadzania dwujęzycznych nazw miejscowości, ulic i obiektów fizjograficznych oraz języka pomocniczego wśród przedstawicieli administracji publicznej, instytucji i lokalnych społeczności.

2.1.4. Opracowanie i wdrożenie modelu nagradzania liderów lokalnych zaangażowanych w działania lokalne zmierzające do wprowadzenia dwujęzyczności w przestrzeni publicznej.

2.1.5. Promowanie i wspieranie obecności języka kaszubskiego oraz elementów dziedzictwa kulturowego Kaszub podczas wydarzeń kulturalnych organizowanych dla różnych grup odbiorców.

2.1.6. Promowanie kaszubskich wydarzeń, m.in. związanych z obchodami Dnia Jedności Kaszubów (19 marca), z Dniem Edukacji Kaszubskiej i Zjazdem Kaszubów.

2.1.7. Wspieranie firm w zakresie poprawności językowej używanych przez nie nazw towarów i usług.

2.1.8. Promowanie kaszubskiego ruchu literackiego i muzycznego, w tym utworów literackich, muzycznych i ich twórców, a także nagród i konkursów z tym ruchem związanych.

2.1.9. Promowanie używania języka kaszubskiego na stronach internetowych instytucji publicznych.

2.1.10. Promowanie kaszubskich produktów regionalnych i związanych z tymi produktami przedsięwzięć kulturalnych.

2.1.11. Promowanie i ochrona praw kaszubskojęzycznych artystów i autorów w kontekście organizacji przedsięwzięć kulturalnych oraz emisji medialnych.

2.1.12. Promowanie i wspieranie teatru, kabaretu, tańca kaszubskiego, filmu i śpiewu oraz szczególna piecza nad jakością przekazu językowego.

2.1.13. Prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych dot. języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej wśród mieszkańców regionu niemówiących po kaszubsku.

2.1.14. Używanie dwujęzycznych opisów, tablic, tekstów, informacji, znaków w codziennej działalności kaszubskich instytucji kultury, w szczególności w muzeach.

2.1.15. Szczególne dbanie o kaszubskojęzyczną kadrę merytoryczną, zachęcanie do nauki oraz do podnoszenia kwalifikacji językowych obecnych i nowych pracowników w kaszubskich instytucjach kultury, w szczególności w muzeach.

CEL 2.2. PROMOWAĆ I WSPIERAĆ OBECNOŚĆ JĘZYKA KASZUBSKIEGO W KOŚCIELE.

Obecność języka kaszubskiego w Kościele katolickim ma ogromne znaczenie dla rozwoju i przyszłości języka kaszubskiego. Po ponad dwudziestu latach od odprawienia pierwszej Mszy Świętej z elementami liturgii w języku kaszubskim, „msza kaszubska” odprawiana jest regularnie, co miesiąc, w 20 parafiach. Nie jest to wynik na miarę potrzeb i oczekiwań i dlatego wymaga poprawy.

Kierunki działań:

2.2.1. Wydanie kolejnych części Lekcjonarza oraz tłumaczenia Mszału rzymskiego na język kaszubski.

2.2.2. Aktualizowanie zbioru pieśni kościelnych dostępnych online.

2.2.3. Wspieranie ruchu chóralnego oraz organizatorów przedsięwzięć (imprez, wydawnictw, szkoleń, lektoratów) związanych z kaszubską twórczością chóralną.

2.2.4. Organizowanie lekcji kaszubskiego dla zainteresowanych księży, organistów i katechetów.

2.2.5. Wspieranie kaszubskiego charakteru pielgrzymek na Jasną Górę oraz do innych sanktuariów i miejsc kultu.

2.2.6. Wspieranie skierowanych do seminarzystów inicjatyw związanych z edukacją regionalną i nauczaniem języka kaszubskiego.

2.2.7. Wspieranie obecności języka kaszubskiego w przedsięwzięciach klubów Kaszubów w seminariach duchownych, Collegium Marianum w Pelplinie oraz w innych szkołach katolickich.

CEL 2.3. PROMOWAĆ I WSPIERAĆ OBECNOŚĆ JĘZYKA I KULTURY KASZUBSKIEJ W MEDIACH.

Udział kaszubszczyzny w mediach zwiększa się, choć nadal jest niewystarczający. Nasza obecność w mediach to w dużej mierze informacje o Kaszubach, a nie informacje w języku kaszubskim.

Tymczasem mamy prawo do wolności wyrażania opinii oraz przekazywania informacji i idei we własnym języku.

Należy wspierać działania na rzecz utworzenia publicznego radia i telewizji kaszubskiej, programów etnicznych i regionalnych w mediach publicznych. Chodzi o nowe programy w radiu i telewizji, ale także o możliwość nadawania kilkugodzinnych bloków audycji kaszubskich.

Należy zadbać o dalszy rozwój kaszubskich elektronicznych mediów o charakterze komercyjnym. Należy nieustannie zabiegać o możliwość wspierania takiej działalności z budżetu państwa.

Kierunki działań:

2.3.1. Organizowanie szkoleń dla piszących po kaszubsku dziennikarzy i autorów stron internetowych.

2.3.2. Wspieranie rozwoju pisma „Pomerania” i upowszechnienie tego pisma wśród członków ZKP.

2.3.3. Promowanie kaszubskich wydawnictw regionalnych i regionalnych periodyków w JST i ich jednostkach organizacyjnych realizujących zadania w zakresie edukacji i kultury.

2.3.4. Powoływanie i wspieranie mediów kaszubskich i prokaszubskich.

2.3.5. Podejmowanie działań na rzecz wolnego dostępu do zasobów rozgłośni radiowych i telewizyjnych, które to zasoby mogą być wykorzystywane w nauczaniu i popularyzacji języka kaszubskiego i kultury Kaszubów.

2.3.6. Dążenie do uregulowania trybu finansowania oraz emisji programów mniejszości narodowych i etnicznych w publicznym radiu i telewizji.

2.3.7. Promowanie w Internecie ogólnodostępnych internetowych źródeł do historii języka i kultury kaszubskiej.

2.3.8. Stworzenie Korpusu Języka Kaszubskiego w Internecie.

2.3.9. Promowanie używania języka kaszubskiego na stronach WWW instytucji publicznych.

2.3.10. Promowanie międzynarodowego oznaczenia języka kaszubskiego (CSB)³⁰.

2.3.11. Wypełnienie krajobrazu kaszubskimi nazwami, opisami muzealnymi i turystycznymi, „witaczami”.

PRIORYTET 3. CHRONIĆ DZIEDZICTWO JĘZYKA I KULTURY KASZUBSKIEJ

Kultura Kaszubów jest częścią dziedzictwa Słowiańszczyzny, ludów basenu Morza Bałtyckiego, wreszcie całej zjednoczonej Europy. Jej ochrona i rozwój wymagają wsparcia, także finansowego, ze strony instytucji samorządowych i państwowych.

Od szeregu lat w wielu środowiskach zwraca się uwagę na brak koordynacji na poziomie regionalnym i krajowym inicjatyw w zakresie promowania, chronienia i animowania działań językowych, kulturalnych, naukowych.

ZKP powinno zabiegać o przygotowanie i wcielenie w życie programu (prokaszubskiej umowy społecznej), który gwarantowałby realizację wspólnych działań na rzecz urzeczywistnienia celów Strategii ochrony i rozwoju języka i kultury kaszubskiej, w tym w ramach systemu realizacji Strategii wojewódzkiej.

Działania na rzecz ochrony i rozwoju kultury i języka kaszubskiego powinny się opierać na „Zaleceniach w sprawie ochrony kultury tradycyjnej i folkloru”, przyjętych podczas XXV sesji Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury UNESCO w listopadzie 1998 r.

Zrzeszenie podtrzymuje deklarację partnerskiej współpracy z podmiotami akademickimi, instytucjami i stowarzyszeniami

³⁰ CSB – międzynarodowy kod oznaczenia języka kaszubskiego wg normy ISO 639-2, nadany w 2003 r. przez Bibliotekę Kongresu USA.

zajmującymi się rozwojem wiedzy, nauki i badaniami kaszubsko-pomorskiego dziedzictwa kulturowego.

CEL 3.1. INICJOWAĆ I WSPIERAĆ POWSTANIE UMOWY SPOŁECZNEJ NA RZECZ PROGRAMU OCHRONY I ROZWOJU JĘZYKA I KULTURY KASZUBSKIEJ.

Kierunki działań:

3.1.1. DoGôdënk 2045 – stworzenie (pro)kaszubskiej umowy społecznej w toku dyskusji środowisk kaszubskich i prokaszubskich. DoGôdënk mógłby mieć charakter Karty podpisywanej przez poszczególne organizacje, instytucje i środowiska, ale również możliwej do podpisania i wsparcia przez rozmaite inne podmioty (np. w ośrodkach kaszuboznawczych i instytucjach poza Kaszubami lub przez promienistościowe środowiska i organizacje)³¹.

³¹ W DoGôdënk 2045 powinny zostać uwzględnione podstawowe aspekty planowania językowego, tj.

1. Statusu języka;

2. Korpusu języka – w tym szczególnie:

2.1. zabezpieczenie finansowo-instytucjonalne i logistyczno-administracyjne Rady Języka Kaszubskiego;

2.2. przygotowanie, uruchomienie i popularyzacja zastosowań zakrojonego na dużą skalę Korpusu Języka Kaszubskiego (CassCorp) – na który należałoby pozyskać np. grant NCBiR i/lub NCN i/lub EU, w ścisłej współpracy z zapleczem technologiczno-informatycznym, np. z CLARIN-PL (Common Language Resources & Technology Infrastructure – <https://clarin-pl.eu>);

3. Akwizycji języka – tj. edukacji, w tym nauczania immersyjnego, wczesnego, oraz LLLL (uczenie się przez całe życie, tj. dorosłych);

4. Technologii językowych – tj. rozwoju kaszubskich IT, cyfrowej obecności i funkcjonalności kaszubszczyzny (w tym wspomnianego KJK – Korpusu Języka Kaszubskiego) [T. Wicherkiewicz, *Uwagi do strategii kaszubskiej*, 28.10.2021, Zakład Polityki Językowej i Badań nad Mniejszościami Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; D. Stanulewicz, *O wykorzystaniu korpusów w badaniach językoznawczych i o planowaniu korpusu języka kaszubskiego*, „Biuletyn Radzëznë Kaszëbszczëgò Jãzëka / Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego” 2015, s. 375–390; J. Pomierska, D. Stanulewicz, *Tworzenie korpusu języka kaszubskiego – dostępne źródła zdigitalizowanych tekstów*, „Acta Cassubiana” 2019, nr XXI, s. 159–178].

3.1.2. Aktywne uczestnictwo ekspertów współpracujących z ZKP w debatach i procesach konsultacji publicznych polityk regionalnych kluczowych dla rozwoju języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej.

3.1.3. Inspirowanie i prowadzenie działań na rzecz określenia trwałych zasad i form merytorycznego i finansowego wsparcia językowych oraz kulturalnych przedsięwzięć Kaszubów przez centralne urzędy i instytucje państwowe.

CEL 3.2. CHRONIĆ I POPULARYZOWAĆ DZIEDZICTWO JĘZYKA I KULTURY KASZUBSKIEJ.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

3.2.1. Popularyzowanie dotychczasowego dorobku naukowego w zakresie języka i kultury kaszubskiej.

3.2.2. Kulturowanie i uświadamianie wartości lokalnych odmian kaszubszczyzny mówionej.

3.2.3. Szukanie sposobów na odbudowę i wzmocnienie transmisji międzypokoleniowej (np. poprzez poszanowanie lokalnych odmian kaszubszczyzny mówionej, organizowanie spotkań międzypokoleniowych).

3.2.4. Stworzenie naukowej diagnozy sytuacji socjo- i etnolingwistycznej kaszubszczyzny.

3.2.5. Aktywne poszukiwanie wsparcia ze środków publicznych na kontynuację badań i nowe prace badawcze oraz występowanie o to wsparcie. Rozwój dotychczasowego dorobku naukowego.

3.2.6. Inicjowanie i wspieranie działań na rzecz wykorzystania możliwości narzędzi internetowych do nauki języka kaszubskiego.

3.2.7. Udzielanie pomocy instruktorskiej oraz organizacja szkoleń i warsztatów dla twórców ludowych i czerpiących z dziedzictwa kultury kaszubskiej twórców nieprofesjonalnych.

D. Stanulewicz, J. Pomierska, *Kurs kaszubskiego na internetowej platformie do nauki języków. Propozycja, korzyści i perspektywy*, „Acta Cassubiana” 2020, nr XXII, s. 49–64.

3.2.8. Współuczestniczenie w organizacji wystaw i innych form upowszechniania kultury na Pomorzu, w Polsce i poza granicami kraju. Organizowanie spotkań, seminariów i konferencji poświęconych sztuce i kulturze ludowej oraz profesjonalnej.

3.2.9. Wspieranie działalności instytucji kultury, w tym muzeów, bibliotek i ośrodków kultury w realizacji ich działań statutowych, w tym w realizacji przedsięwzięć czerpiących z dziedzictwa kultury kaszubskiej.

3.2.10. Utworzenie Muzeum Kaszubskiego, które opowiadałoby historię i przedstawiało język oraz kulturę całych Kaszub, także tych historycznych.

3.2.11. Promowanie współczesnej twórczości czerpiącej z dziedzictwa języka i kultury Kaszub. Promowanie twórców kaszubskiego ruchu literackiego, muzycznego i teatralnego i ich twórczości.

3.2.12. Wsparcie i promowanie obecności języka kaszubskiego w przestrzeni bibliotek, muzeów, domów kultury i innych placówek edukacyjno-kulturalnych.

3.2.13. Zinwentaryzowanie i opis zespołów muzycznych działających na terenie Kaszub oraz wszelkich związanych z muzyką inicjatyw o charakterze konkursowym, festiwalowym i przeglądowym.

3.2.14. Zinwentaryzowanie i promowanie stron internetowych oraz aplikacji z dziedziny języka i kultury kaszubskiej.

3.2.15. Uaktualnianie i koordynacja kalendarza imprez.

CEL 3.3. WZMACNIAĆ TOŻSAMOŚĆ KASZUBSKĄ.

Kierunki działań:

3.3.1. Kształtowanie poczucia dumy z bycia Kaszubą, niezależnie od stopnia sprawności językowej w zakresie języka kaszubskiego – przy jednoczesnym otwarciu na inne kultury.

3.3.2. Podejmowanie działań na rzecz podnoszenia stanu świadomości kulturowo-językowej w rodzinie kaszubskiej.

3.3.3. Popularyzowanie wiedzy na temat historii Kaszubów oraz zachęcanie do poznawania własnych dziejów.

3.3.4. Ugruntowywanie patriotyzmu regionalnego wśród dzieci i młodzieży podczas całego procesu kształcenia i wychowania w szkole.

PRIORYTET 4. WZMOCNIĆ POZYCJĘ JĘZYKA KASZUBSKIEGO W REGIONIE, KRAJU I NA ARENIE MIĘDZYNARODOWEJ

CEL 4.1. EFEKTYWNE WYKORZYSTANIE ISTNIEJĄCYCH MOŻLIWOŚCI PRAWNYCH DLA ZWIĘKSZENIA PRAKTYCZNEGO FUNKCJONOWANIA I ZASIĘGU JĘZYKA KASZUBSKIEGO JAKO POMOCNICZEGO.

Kierunki działań:

4.1.1. Zapewnienie wsparcia szkoleniowego z zakresu prawodawstwa dotyczącego języka kaszubskiego dla pracowników instytucji publicznych oraz lokalnych liderów (w tym przede wszystkim członków władz ZKP).

4.1.2. Wspieranie badań nad strukturą językową mieszkańców regionu oraz nad identyfikacją czynników społecznych i ekonomicznych, jakie mają na nią wpływ.

4.1.3. Podjęcie działań na rzecz zmian w ustawie o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym zwiększających efektywność i trwałość wsparcia publicznego.

4.1.4. Podjęcie działań na rzecz uchwalenia przez Samorząd Województwa Pomorskiego wojewódzkiego planu ochrony i rozwoju języka i kultury kaszubskiej.

4.1.5. Prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych oraz monitorowanie procesu tworzenia metodologii przy okazji kolejnych spisów powszechnych.

CEL 4.2. CHRONIĆ I PROMOWAĆ POZYCJĘ JĘZYKA KASZUBSKIEGO I PODNOSIĆ PRESTIŻ KASZUBSZCZYZNY NA ARENIE MIĘDZYNARODOWEJ ORAZ WSPIERAĆ DZIAŁANIA NA RZECZ JĘZYKÓW REGIONALNYCH I MNIEJSZOŚCIOWYCH I PRAW MNIEJSZOŚCI (ZWŁASZCZA SŁOWIAŃSKICH) W POLSCE I ZA GRANICĄ.

Rozwój języka kaszubskiego musi być rozpatrywany nie tylko w kontekście regionalnym, ale też ogólnopolskim i europejskim. Zmiany legislacyjne oraz postęp technologii mogą osłabić pozycję języków regionalnych, dlatego ważne jest tworzenie silnego międzynarodowego lobby dla zabezpieczenia ich interesów i uczestnictwo w pracach podmiotów zajmujących się tą problematyką.

Należy wykorzystać istniejące w instytucjach międzynarodowych szanse na wsparcie finansowe poprzez łączenie kwestii rozwoju i ochrony języka z zatrudnieniem oraz rozwojem regionalnym i lokalnym.

Kierunki działań:

4.2.1. Upowszechnianie wśród decydentów i władz publicznych wiedzy na temat Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych.

4.2.2. Dokumentowanie i gromadzenie materiałów służących ocenie właściwego przestrzegania Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych.

4.2.3. Zachęcanie pomorskich samorządów do podejmowania partnerskiej współpracy z regionami, w których używa się języków regionalnych lub mniejszościowych.

4.2.4. Rozwijanie współpracy ZKP z innymi europejskimi grupami etnicznymi reprezentowanymi w organizacjach międzynarodowych³².

³² Federalna Unia Narodowości Europejskich (FUEN), Młodzież europejskich grup etnicznych (YEN).

4.2.5. Rozwijanie i nawiązywanie współpracy ZKP z organizacjami mniejszości słowiańskich w Polsce i w Europie Środkowej (Ukraina, Węgry, Słowenia, Austria, Rumunia, Albania, Serbia, Słowacja, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Północna Macedonia itd.) oraz wymiana doświadczeń w funkcjonowaniu tych organizacji jako mniejszościowych w otoczeniu większościowych narodów słowiańskich i niesłowiańskich.

4.2.6. Nawiązywanie współpracy ze slawistycznymi organizacjami i jednostkami naukowymi w Polsce i za granicą w celu szerzenia informacji o Kaszubach i języku kaszubskim oraz podnoszenia prestiżu kaszubistyki w świecie słowiańskim; m.in. z Kongresem Slawistycznym i jednostkami slawistycznymi na uczelniach w Polsce i za granicą.

4.2.7. Organizacja (również płatnych) szkół języka i kultury kaszubskiej, wyłącznie dla slawistów z całego świata, w celu podnoszenia prestiżu języka kaszubskiego w świecie i zwiększania liczby badaczy-kaszubistów.

4.2.8. Organizacja kaszubistycznych – slawistycznych konferencji i wydawanie tomów zbiorowych mających za centralne zagadnienie komparatystyczną analizę i badania (Kaszubi – inna kultura, język, literatura słowiańska).

Spis treści

Wprowadzenie	5
Założenia	7
Prace nad strategią	8
Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 – szansa i wyzwanie	9
Obecna sytuacja języka kaszubskiego	10
Edukacja kaszubska	11
Kształcenie nauczycieli	13
Doradztwo przedmiotowe dla nauczycieli	16
Podręczniki i książki pomocnicze do nauczania języka kaszubskiego	18
Cel główny, priorytety i cele szczegółowe strategii	22
Priorytety i działania strategii	22
Realizacja strategii	23
Priorytety, cele i kierunki działań	23
Priorytet 1: Rozwijać wysokiej jakości edukację kaszubską, a w szczególności naukę języka kaszubskiego	23
Priorytet 2. Promować i wspierać używanie języka kaszubskiego	29
Priorytet 3. Chronić dziedzictwo języka i kultury kaszubskiej	33
Priorytet 4. Wzmocnić pozycję języka kaszubskiego w regionie, kraju i na arenie międzynarodowej	37